

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ,
АСПІРАНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 1(13), 2024

Мукачево

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого
засобу масової інформації КВ №23347-13187Р*

Переєстрований у 2024 році, ідентифікатор медіа R30-04573

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Науково-методичною радою Мукачівського державного університету
(Протокол №4 від 16.04. 2024 р.)

Головний редактор:

Гоблик Володимир Васильович – доктор економічних наук, професор, Заслужений економіст України, перший проректор, Мукачівський державний університет

Заступник головного редактора:

Молнар Тетяна Іванівна – голова Наукового товариства студентів, аспірантів, молодих вчених, Мукачівський державний університет

Відповідальний секретар: Мовчан К.М., Мукачівський державний університет

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кабачій Василь Миколайович – к. ф-м. н., доцент;

Кобаль Василь Іванович – к. пед. н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи;

Козарь Оксана Петрівна – д-р. т. н., академік Української технологічної академії (м. Київ), професор кафедри інженерії, технологій та професійної освіти;

Корнієнко Інокентій Олексійович – д-р. психол. н., професор;

Лужанська Тетяна Юрївна – к. географічних наук, доцент;

Малець Олександр Омелянович – д-р. і. н., професор;

Мілашовська Ольга Іванівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи;

Моргун Алла Володимирівна – к. філол. н., доцент, декан гуманітарного факультету;

Попович Наталія Михайлівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри музичного мистецтва;

Прокопович Лідія Сигізмундівна – к. філол. н., доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій;

Проскура Володимир Федорович – д-р е. н., професор;

Реслер Марина Василівна – д-р е. н., професор, академік Академії економічних наук, декан факультету економіки, управління та інженерії;

Стегней Маріанна Іванівна – д-р. е. н., професор кафедри економіки та фінансів;

Теличко Наталія Вікторівна – д-р. пед. н., професор кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання;

Товканець Ганна Василівна – д-р пед. н., професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти;

Фізеші Октавія Йосипівна – д-р. пед. н., професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту;

Черепаня Наталія Іванівна – к. пед. н., доцент, завідувач кафедри дошкільної та спеціальної освіти;

Черничко Тетяна Вікторівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 360 с.
2. Колупаєва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 192 с.
3. Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність. Підготовка керівних та педагогічних кадрів для реалізації Концепції Нової української школи: матеріали наук.-практ. інтернет-конф., м. Харків, 6 квіт. 2017 р. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2017. С. 85–88.
4. Малік М. В. Підготовка майбутніх менеджерів освіти до управління загальноосвітнім навчальним закладом в умовах інклюзії: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2015. 300 с.
5. Миронова С. П., Буйняк М. Г. Професійна діяльність та особистість корекційного педагога: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. 136 с.
6. Ніколенко Л. Т. Педагогіка партнерства як умова реалізації завдань розвитку особистості дитини у контексті Нової української школи. *Методист*. 2018. С. 84-92.

УДК 37.011:37.091.313:3/.5(045)**Кузьма-Качур М. І.**

канд. пед. наук, доцент,

Мукачівський державний університет,

Герич А. А.

магістр, Мукачівський державний університет

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ
ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ**

У статті розглянуто концептуальні підходи до вивчення здобувачами початкової освіти природничої освітньої галузі інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Авторами зосереджено увагу на характеристиці таких підходів: проектна технологія навчання, особистісно орієнтоване навчання, діяльнісний підхід, дистанційне та модельне навчання. Впровадження означених концептуальних підходів до формування природничо-наукової компетентності є новим, нестандартним рішенням розвитку освітнього процесу, яке дозволить вже найближчим часом досягти якісно нового освітнього результату.

Ключові слова: здобувачі початкової освіти, проектна діяльність, особистісно орієнтоване навчання, діяльнісний підхід, дистанційне навчання, модельне навчання.

The article discusses conceptual approaches to the study of the integrated course "I explore the world" by students of primary education in the field of natural education. The authors focus on the characteristics of the following approaches: project-based learning technology, student-centered learning, activity-based approach, distance and model learning. The introduction of these conceptual approaches to the formation of natural science competence is a new, non-standard solution for the development of the educational process, which will allow to achieve a qualitatively

new educational result in the near future.

Keywords: *primary school applicants, project activities, student-centred learning, activity-based approach, distance teaching, model teaching.*

У сучасних реаліях школа розвиває не тільки вміння засвоювати навчальний матеріал освітніх програм, а й творчо мислити, бути ініціативними, приймати самостійні рішення, а також бути старанними і працелюбними. Розвиток цих якостей триває протягом усього життя в рамках сучасних тенденцій безперервної освіти. Однією з першочергових цілей сучасної освіти є всебічний розвиток і виховання особистості в гармонії з навколишньою дійсністю, а також формування мотивації здобувачів освіти до навчання, читання, комп'ютерних навичок та навичок здорового способу життя. Накопичений досвід формує базові компетенції, які необхідні для конструктивного навчання, ефективної роботи та успішного життя в сучасному суспільстві. Серед переліку компетентностей, що формуються відповідно Державного стандарту початкової освіти природничо-наукова є значимою, так як сприяє розвитку спостережливості, творчого і креативного мислення. До природничо-наукової компетенції належать:

- наукове обґрунтування явищ;
- розуміння структури і компонентів природничо-наукових досліджень;
- інтерпретація даних та використання наукових доказів для формування висновків.

Природничо-наукова компетентність здобувача початкової освіти – це важливий соціально значимий результат навчання, на якому ґрунтується процес формування наукового світогляду. В кінцевому підсумку отримані знання і навички відображають культурний рівень суспільства, його здатність брати участь в науково-технологічному процесі.

Система поглядів на природничо-наукову освіту та виховання в Україні ретельно висвітлена в державних документах: Концепції нової української школи, Державному стандарті початкової загальної освіти 2018 р. В Державному стандарті загальної початкової освіти зазначено, що «метою природничої освітньої галузі є формування компетентностей в галузі природничих наук, техніки і технологій, екологічної та інших ключових компетентностей шляхом опанування знань, умінь і способів діяльності, розвитку здібностей, які забезпечують успішну взаємодію з природою, формування основи наукового світогляду і критичного мислення, становлення відповідальної, безпечної і природоохоронної поведінки здобувачів освіти у навколишньому світі на основі усвідомлення принципів сталого розвитку» [3].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу стверджувати, що різні аспекти проблеми формування природознавчої компетентності здобувачів початкової освіти виступають предметом досліджень низки науковців. У публікаціях Н. Бібік подано обґрунтовані дидактико-методичні засади щодо створення навчально-методичного комплексу з курсу «Я досліджую світ» для початкової школи та зосереджено увагу на особливостях формування змісту як складника шкільної природничої освіти [1]; Н. Борисенко та Г. Семашкіна

розглядають процес формування природознавчої компетентності молодших школярів у межах пропедевтичного підходу [2]; Ю. Лимар акцентує увагу на удосконалення процесу формування природознавчої компетентності молодших школярів засобами фенологічних спостережень [6]. Результати аналізу наукової літератури засвідчують спрямованість дослідників на розробку нових підходів задля формування як ключових, так і предметних компетентностей, уточнення та розширення наукових уявлень молодших школярів в умовах реалізації Концепції Нової української школи.

Мета статті – описати концептуальні підходи до вивчення здобувачами початкової освіти природничої освітньої галузі інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

В сучасний період здобувач освіти – це не тільки старанний і покладистий учень, а ще і різнобічно розвинута й амбітна особистість, яка критично мислить та вміє адаптуватися до умов, що швидко змінюються. Звичайно, це пов'язано з тим, що у сучасного школяра зовсім інші умови розвитку, ніж у його однолітків 10-річної давності. Вивчення педагогічного досвіду показав, що вчителі при формуванні природничо-наукової компетентності у здобувачів освіти стикаються з низкою труднощів, між якими можна виділити дві основні групи: соціокультурні та освітні.

До першої групи труднощів можна віднести наступні:

- утилітарно-споживацьке ставлення до природи, яке до сих пір панує в суспільстві;

- недооцінка потенційної ролі екологічної освіти у вирішенні проблеми збереження навколишнього природного довкілля;

- недостатньо високий рівень екологічної освіченості значної частини населення.

Інша група труднощів пов'язана з педагогічними факторами:

- домінування теоретичного над діяльнісно-науковим підходом до викладання;

- слабо розвинені міждисциплінарні зв'язки у змісті природничої освітньої галузі;

- недостатнє теоретичне та науково-методичне забезпечення природничої освіти молодших школярів;

- відсутність актуального та перспективного педагогічного інструментарію (активних методів навчання, педагогічного проектування, інтерактивних методів).

Природнича освітня галузь містить значний об'єм теоретичного матеріалу, який використовується для вирішення практичних завдань. Тому концептуальними є підходи, які спрямовують організацію освітнього процесу на практичну та дослідницьку діяльність здобувачів освіти.

Практико-орієнтований підхід передбачає використання проектної технології навчання. Проектна технологія навчання – це організація освітнього процесу за алгоритмом покрокового вирішення проблеми або виконання навчального завдання. Проект передбачає спільну навчально-пізнавальну діяльність здобувачів освіти, спрямовану на розробку концепції, постановку

цілей та завдань, формулювання очікуваних результатів, визначення шляхів та методів вирішення проблеми, планування ходу роботи, пошук доступних та оптимальних ресурсів, покрокову реалізацію плану, презентацію, розуміння та рефлексію результатів роботи.

До основних передумов застосування методу проєктів належать:

- наявність суттєвої проблеми, яка потребує вирішення шляхом дослідження та застосування інтегрованих знань;
- важливість очікуваних результатів (практична, теоретична, пізнавальна);
- застосування методів дослідження для реалізації проєкту;
- структурування етапів реалізації проєкту;
- самостійна діяльність здобувачів освіти в ситуації вибору.

Таким чином, проєктне навчання – це вмотивована, практико-орієнтована освітня діяльність учнів, спрямована на самореалізацію творчих, дослідницьких та інших навичок, формування компетентностей у соціальному проєктуванні та моделюванні, підвищення їх інтелектуального потенціалу.

Кожен учасник освітнього процесу по-різному засвоює інформацію, адже існує як мінімум 4 різних види сприйняття інформації: слухове, зорове, кінестетичне і тактильне. Комусь простіше читати і запам'ятовувати в тиші, іншим простіше малювати схеми і графіки, для третіх оптимальним є усне сприйняття, а четвертим доводиться все усвідомлювати на власному досвіді. Вважається, що якщо форма викладання відповідає бажаному для нас способу сприйняття інформації, ми краще засвоюємо знання, а навчання відбувається швидше, легше і призводить до кращих результатів. Тому навчання має бути адаптоване до кожного здобувача освіти з особистісно-орієнтованим підходом.

Особистісно орієнтоване навчання – це навчання, центром якого є особистість дитини, її самобутність, самостійність: суб'єктивний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом освіти. Визнання учня ключовою фігурою всього освітнього процесу – це і є особистісно орієнтована педагогіка. Основними завданнями особистісно орієнтованого навчання є:

- розвинути індивідуальні позитивні здібності кожного школяра;
- максимально виявити і використати індивідуальний досвід учня;
- допомогти дитині пізнати себе, самовизначитися та самореалізуватися;
- сформувати культуру життєдіяльності, правильно визначати лінії поведінки [5].

Таким чином, учні відчують себе важливими, більше не бояться висловлювати свою думку, а тому беруть активну участь в освітньому процесі.

Важливим аспектом успішного навчання є залучення учня до діяльності. Діяльнісний підхід цікавий тим, що дозволяє змістити акцент із засвоєння фактів на фіксацію, інтерпретацію та перетворення інформації. При такому підході до навчання основним елементом роботи учнів є опанування нових видів діяльності: навчально-дослідницької, проєктної і творчої. Такий підхід найкраще підходить для формування природничо-наукової компетенції. Різноманітні лабораторно-практичні заняття сприяють зацікавленістю учнів, дають їм можливість сприйняти та частково підтвердити теоретичний матеріал.

Нині вчителі мають можливість використовувати інноваційні педагогічні технології, які сприяють прояву активності учнів. Важливо критично проаналізувати методи навчання, якими доцільно користуватися щодня і розглянути їх з точки зору ефективності. Навчальна програма школи розрахована на «відмінника», а не на середньостатистичного учня. Реформи в українській освіті активізують процес активних перетворень. У міру того, як змінюється природа сучасного суспільства, змінюються і вимоги до системи освіти. Наразі Державний стандарт початкової освіти передбачає реалізацію освітньої політики, що забезпечує рівність та її доступність з різними стартовими можливостями. Проблеми рівних можливостей для отримання якісної освіти можуть бути за умови впровадження нових форм навчання, серед яких дистанційна.

Дистанційне навчання – це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію вчителів та здобувачів освіти на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі [4].

Необхідність такої форми навчання обумовлена різними факторами, серед яких:

- використання сучасних інструментальних засобів, електронних бібліотек і сучасних технологій;
- можливість викладу матеріалу в різних формах (візуалізація, презентація, тест тощо);
- робота з учнями, які є в тимчасовій самоізоляції внаслідок карантину, тривоги;
- можливість індивідуального темпу в отриманні нових знань;
- участь у дистанційних олімпіадах, змаганнях, проектах тощо.

Таким чином, крім традиційних форм організації освіти, необхідно застосовувати технології дистанційного навчання.

Концептуальним підходом до формування природничо-наукової компетентності є модельне навчання. Модельне навчальне заняття розвиває самостійну діяльність учнів, формує міцні загальнонавчальні знання й навички. У процесі навчальної діяльності створюються такі умови, які дозволяють дітям перейти від репродуктивного виду діяльності до творчого. На розсуд учителя проблемні запитання можна розглядати впродовж одного дня або ж, у разі освітніх потреб чи посиленого інтересу дітей – упродовж двох днів, чи одного тижня.

Модельна навчальна програма містить завдання для педагога, які він ставить перед собою в рамках тижня, а також що мають знати й вміти учні (безвідносно до галузей) після розгляду проблемних запитань. В окремій таблиці подаються очікувані результати тижня (за галузями). У таблицях запропоновано більше видів навчальної діяльності, ніж передбачено інтегрованим курсом «Я досліджую світ». Учитель/вчителька на свій розсуд частину цих завдань може перенести в рамки окремих предметів відповідно до основного змісту завдання (математика, навчання грамоти, мистецтво) або ж вилучити це завдання, змінити чи замінити його на більш відповідне.

Кожен вид навчальної діяльності супроводжується докладним описом та орієнтовними навчально-методичними матеріалами для вчителів, призначеними заощадити час педагогів на пошуки. Електронна версія цих матеріалів допоможе збільшувати пропоновані ілюстрації, дописувати до них власні завдання, розмножувати матеріали для використання в класі [7, с. 29].

Очевидно, що впровадження нових концептуальних підходів до формування природничо-наукової компетентності є інноваційним, нестандартним рішенням розвитку освітнього процесу, яке дозволить вже найближчим часом досягти якісно нового освітнього результату.

Природнича освітня галузь у початковій школі виконує пропедевтичну функцію, готує здобувачів освіти до подальшого вивчення природничо-наукових дисциплін. Розробка нових підходів до формування природничо-наукових компетентностей сприяє збагаченню кругозору учнів, розширенню меж і можливостей їх свідомості, а також дає можливість стати активним учасником освітнього процесу, тим самим набуваючи низку нових компетенцій. Тому вчителю необхідно забезпечити стійку якість результатів її викладання на початковому етапі, а це багато в чому залежить від методичного супроводу. Подальші наші дослідження будуть спрямовані на дослідженні форм взаємодії молодших школярів у процесі пізнавальної діяльності при вивченні природничої освітньої галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Навчально-методичний комплект з курсу «Я досліджую світ» як інноваційний ресурс компетентісно орієнтованого навчання. *Проблеми сучасного підручника*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Київ, 28-29 травня 2020 р. Київ, 2020. С. 11–15. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/721465/>.
2. Борисенко Н. М., Семашкіна Г. М. Пропедевтика формування природознавчої компетентності молодших школярів у процесі фенологічних спостережень. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/582>.
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>.
4. Дистанційна освіта. URL: <http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro>.
5. Іванишин І. М. Особистісно зорієнтоване навчання. URL: <https://ivanushunsoroku.webnode.com.ua/navchaln%D1%96-tekhnolog%D1%96i/osobist%D1%96sno-zor%D1%96entovane-navchannya/>.
6. Лимар Ю. Фенологічні спостереження як засіб формування природознавчої компетентності молодших школярів. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=IpuIEO8AAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=IpuIEO8AAAAJ:Tiz5es2fbqcC
7. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

ЗМІСТ

ГУМАНІТАРНІ ТА СУСПІЛЬНІ НАУКИ		
Білей Є.В.	МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПРЕДМЕТ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВИХ СТУДІЙ	3
Брижак Р.В. Кас'яненко О. М.	ПРОФЕСІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО – НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЙ ВИКЛАДАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ	7
Кузьма-Качур М. І. Герич А. А.	КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	11
Вегеш О.В.	ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙ НА ЕТАПІ ДОШКІЛЬНОГО ДИТИНСТВА	17
Кузьма-Качур М. І. Гулько І. В.	ПРОЄКТ ЯК ФОРМА МІЖПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	21
Гусак О.-Е. В. Веремчук О. В.	ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТІВ У ДЕРЖАВНИХ АРХІВАХ	25
Іванова В.В. Вакій А.В.	ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ У РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	30
Іванова В.В. Русин А.І.	ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ ЧУЙНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	34
Іванова В.В. Фельдеші К.Т.	ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА СТРУКТУРА ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ІСТОРІЇ ПРЕДМЕТНОГО СВІТУ	40
Калитич Н.В.	ФОРМУВАННЯ ІГРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	45
Коваль А.В. Пинзеник О.М.	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	48
Лемак Т. В. Молнар Т. І.	ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА: СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ	51
Микуліна А. К. Вегеш О. В., Фечка К. Р.	ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ	55
Микуліна А. К. Бучелла М. І. Дем'янчук В.М.	РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАЦІЇ РІЗНИХ ВИДІВ МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	59
Одошевський О.С. Козарь О.П.	ВАЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ У ГАЛУЗІ ІНЖЕНЕРІЇ ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИХ ЗНАНЬ З ХІМІЇ	63
Одошевський О.С. Малець О.О.	МИСЛЕННЯ ЯК ВИЩА ФОРМА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇЇ ВІДОБРАЖЕННЯ В СВІДОМОСТІ ЯК СФЕРИ ЛЮДСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ	67

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>